

Disident a politik Ján Langoš

Vlasatý čistič Augiášových chlievov

BABIČKY MU POSIELALI DESAŤKORUNÁČKY NA HOLIČA. MINISTER S DLHÝMI, ZAMASTENÝMI VLASMI PATRIL MEDZI NEZVYČAJNÉ ÚKAZY. NA ROZDIEL OD POLITIKOV V NAŠKROBENÝCH KOŠELIACH VŠAK NIEČO PRE DEMOKRACIU AJ VYKONAL. A EŠTE ČOSI – URPUTNE BRÁNIL TOMU, ABY SPOLOČNOSŤ PODĽAHLA ALZHEIMEROVEJ CHOROBE. JEHO PLÁNY UŤALA AUTONEHODA.

Ján Langoš bol disident. Tiež prvý a súčasne posledný federálny minister vnútra po páde totality, nepriateľ čiar linkovaných za minulosťou, jeden z horúcich kandidátov na premiéra Slovenskej republiky, poslanec parlamentu a zakladateľ Ústavu pamäti národa. Posluhovači vtedajšej Štátnej bezpečnosti by kolektívnu stratu pamäti uvítali bujarými oslavami. Veď v Československu sa ich šíky ráтали na desaťtisíce, dokonca agentov a donášačov podľa odhadov českého Ústavu totalitných režimov mohlo byť až stotisíc. Langoš si intenzívnejšie než iní uvedomoval, že vyrovnanie sa s eštabákmi je jedna z hlavných prekážok na ceste k slobodnej spoločnosti.

Keď zasadol do ministerského kresla, na stole ho čakala inovovaná zmluva medzi Federálnou informačnou službou a ruskou KGB, ktorú sa chystal podpísať ešte jeho predchodca. Hodil ju do koša. Kompromisy nepatrili do charakterovej výbavy vlasatého chlapíka.

Talentovaný maliar

Pohnútky, ktoré ho nasmerovali k jeho aktivitám, mu boli úplne jasné: „Mám hlboké osobné motívy týkajúce sa môjho života. Tieto dôvody nevznikli v novembri roku 1989. Sú vyvolané výchovou v katolíckej rodine, ktorá bola v päťdesiatych rokoch ostrakizovaná, alebo ako hovorili komunisti, bola na smetisku dejín.“

Rodina bola v tesnom spojení s filozofiou, Bohom i vzdelaním. A Jána už od detstva silne ovplyvňoval jeho strýko, perzekvovaný kňaz Alexander Vajcík, ktorý aj po odobraní štátneho súhlasu naďalej vykonával omše z okna obývačky. Langoš mal otvorenú hlavu nielen na matematiku, ale bavi-

la ho literatúra, hudba i maľovanie. S posledným talentom zachádza až tak ďaleko, že ho na pražskú Akadémiu výtvarných umení berú bez prijímacích pohovorov. Mladík dáva prednosť bratislavskej elektrotechnickej fakulte.

Na internáte Mladá garda si všimne študentku liečebnej pedagogiky a psychoterapie. Zoznámenie prebehne rýchlosťou blesku a silou zemetrasenia. „Janko ma jednoducho zbalil na koláčik, ktorý bez slova položil pred o mňa pri jednom

obede. Vždy tvrdil, že to bola láska na prvý pohľad,“ zdôverila sa nám Gabriela Langošová. „Okúzlil ma svojím vzdelaním, krásnymi očami a rukami.“

Svadobná veselica sa udeje v priebehu roka, no búrlivému študentskému životu nie je koniec. Okolo Langošovcov sa krúti partia mladých ľudí, túžiacich podobne ako oni po zmene toho, čo sa prezýva socializmus. Na svet sa hlási dcéra Nina, ako novorodenec stíha tatkove promócie. O dvadsať mesiacov neskôr k nej pribudne sestra Lucia. „Večne sme mali dom plný ľudí. Janko nikdy nikoho neodmietol, čo mi občas liezlo na nervy. Niekedy klepkal celé noci na

písacom stroji a prepisoval disidentské práce,“ vracia sa do minulosti Langošová.

Sólový hráč

Aj po nástupe do Ústavu technickej kybernetiky vytváral ostrovčeky slobodného zmýšľania. Jeho spolubežcom už od školy bol Jaroslav Franek. „Cenil som si na ňom veľa vecí. Bol široko rozhladený, vždy priateľsky naladený a v neskorších rokoch sa prejavil ako človek s pozitívnou víziou. Chcel niečo, čo sa vtedy zdalo nepredstaviteľné a šiel za tým,“ »

Auto Auta

LANGOŠOVE DCÉRY

niekedy hnevalo, že otcov podpis sa nedal napodobniť.

LANGOŠ vždy tvrdil, že to bola láska na prvý pohľad.

Ján Langoš

* 2. 8. 1946 – † 15. 6. 2006

Vyštudoval Elektrotechnickú fakultu SVŠT. Pracoval ako experimentálny fyzik v Ústave technickej kybernetiky SAV. Angažoval sa v disente, spoluvytváral samizdaty.

V roku 1990 sa stal podpredsedom Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia, pôsobil ako minister vnútra ČSFR, v rokoch 1994 až 2002 bol poslancom NR SR. Predložil viacero zákonov, medzi inými zákon o slobode informácií a zákon pamäti národa. Založil Ústav pamäti národa.

PO REVOLÚCII čelil značnému záujmu médií.

JEDNA Z DVOCH Langošových dcér Nina Kurz.

spomína. Položíme mu otázku, či si dokáže vybaviť situáciu charakterizujúcu Langoša. Franek vyloví z pamäti svadbu ich priateľov: „Po odchode z obradnej siene si do mojej škodovky na Janovo miesto sadol niekto iný. Jano vyhlásil, že on je na moje auto zvyknutý a bez okolkov sa vyškriabal na strešný nosič.“ V tejto polohe sa vlezol až po diaľnicu.

Ústav sa stal liahňou nespokojencov s režimom. Medzi jeho zamestnancov patrila aj neskorší predseda národnej rady František Mikloško. Nezabúda na Langošovu typickú chôdzu, pri ktorej si vykračoval dlhými krokmi pomáhajúc si rukami. „Ján Langoš bol kamarát, ktorý nezradil. Právom patrí k ponovembrovým legendám Slovenska,“ stručne zhrňa Mikloško.

Jeho brat Jozef bol v ústave šéfom matematikov. Na Langošovi si váži fakt, že bol jeden z mála, kto sa po novembrovom entuziazme vrhol do reálnej politiky a dokázal prevziať zodpovednosť. Tesne pred zlomom nového milénia sa bývalá partia zišla v Prahe, v Slovenskej reštaurácii. Tu sa Jozef Mikloško vyzvedal na víziu tretieho tisícročia: „Langoš odpovedal takto: Stále je pred nami veľká úloha – duchovná obnova spoločnosti. Na Slovensku ešte necítíme pospolitosť – to je naša úloha na ďalšie tisícročie. Zjednotiť národ tak, aby sa naše hlavné úlohy pociťovali ako spoločné úlohy všetkých.“

Ďalším blízkym človekom bol i kolega Marian Gula. Ten si navyše u neho považoval, že si dokázal vypočítať názory iných. „Pred ľuďmi mal rešpekt a nepohrdal nimi. Navyše mal v sebe istú noblesu a tú bolo cítiť predovšetkým pri konverzácii s ľuďmi.“ Mnohí z kamarátov mu už dávno odpustili, že Jano bol sólovým hráčom. Dialógu sa sice nikdy nebránil, ale svoj názor presadzoval neochvejne. Mal množstvo priateľov nielen medzi kolegami, ale tiež medzi umelcami a ďalšími osobnosťami. Len ich menný zoznam by bol

siahodlhý. Napríklad s hudobníkom Mariánom Vargom dokázal prediskutovať celé noci.

Hlúposti bez kompromisov

Keď sa za červenou totalitou s rachotom zabuchli dvere, neplatilo to isté aj o komunistoch. Aj po zahodení straníckych knižiek zotrúvali na ministerstvách, vnútro nevynímajúc. Langošove kroky, už ako federálneho ministra, viedli do Prahy. S jednoznačnou úlohou vyčistiť Augiášov chliev popreliazaný eštabákmi. A jemu sa to podarilo.

Jeho verným druhom v tomto zápase bol Jan Ruml, prvý námestník ministra. Spoločne leteli v roku 1991 aj do Kanady, kde Československo čakalo prijatie za člena Interpolu. Na konci chodby hotela, v ktorom boli ubytovaní, postávala s manželom emigrantka Eliška Wagnerová, neskoršia miestopredsedyňa českého ústavného súdu. Dobovú momentku Ruml opísal s vtipom: „Ja som mal dlhý kabát, fúzy až po pás, klobúk, Langoš mal vlasy až po ramená, na sebe tiež dlhý kabát, stáli sme tam ako zjavenia. Wagnerovci sa pýtali usporiadateľov, čo je to za podivných chlapíkov.“

Po odpovedi manželka drcli do seba: „Tak a jedeme domú!“

Po rozpade Československa sa vracia späť domov aj Langoš. Píše sa rok 1992 a on začína snívať svoj ďalší sen. Do svojho bytu pozýva zopár ľudí, prichádza s nápadom zriadiť úrad mapujúci eštabácku minulosť Slovenska. Kreslí jeho schémy a diskutujúcich zanietené prehovára, že pokým sa nevyrieši problém s ŠtB, spoločnosť sa nepohne dopredu. Táto zločinecká organizácia je nastraženou minou, ktorá môže explodovať aj v budúcnosti.

Jedným z pozvaných je historik Patrik Dubovský, ktorý v súčasnosti o Langošovi pripravuje knihu. Doposiaľ o ňom hovorí s úctou: „Bol nekompromisný v spôsobe reagovania

na nespravodlivosť a hlúposti. On sa nebabral ani s najlepšími kamarátmi a vedel im povedať nie. Nedokázal diplomaticky zahmlievať, funkcie ho nezmenili.“ Odvaha mu takisto nechýbala. Dokázal to aj pri jednom z predvolebných mítingov v roku 1998 v dedinke Ubla ležiacej v blízkosti ukrajinských hraníc. „Do dverí vtrhol silný Róm a spustil: ‚Co ty bradatý minister, co tu hutoriš?‘ Jano ho hneď okríkol: ‚Buď ticho, ty odroň!‘ Pomyslel som si, že bude nakladačka. No situáciu zachránil brat toho Róma.“

Nebezpečné rozbušky

Myšlienku inštitúcie musel Langoš zavrhnúť. Zadupal ju nastupujúci mečiarizmus. No nezabil. Desať rokov po zárodku nápadu, v roku 2002, sa Langošovi podarilo do parlamentu predložiť návrh zákona o zriadení Ústavu pamäti národa. Nečakane prešiel.

Nielen ním si však Langoš vytváral okolo seba nepriateľov s menej či viac zvučnými menami. Vtedajší predseda SNS Ján Slota chcel inštitúciu rovno zrušiť. Nenapraviteľný idealista Langoš sa pohrával s nebezpečnými rozbuškami. Či do tohto arzenálu spadajú aj výprask od troch útočníkov, z ktorého si obeť odniesla zlomený nos, vybité zuby, tržné rany a podliatiny na hlave, nevedno. Lúpežné prepadnutie to asi nebolo, keďže majiteľa zmenila len svadobná obrúčka nevelkej hodnoty.

Šéfovi Ústavu pamäti národa sa nestali osudnými päste útočníkov, ale v podstate banálna havária. Ráno po pol ôsmej hodine, 15. júna roku 2006, sto metrov pred východoslovenskou obcou Drienovec sa jeho Octavia Combi zrazila s multikárou vezúcou náklad štrku z blízkeho kameňolomu. Langoš skončil na mieste nehody. Na oficiálnej rozlúčke so zosnulým nechýbal ani bývalý prezident Václav Havel. „Zbavoval ľudí strachu,“ odznelo z jeho úst.

Tajomní návštevníci

Na slnkom zaliatej terase rodinného domu sa Langošova dcéra snaží vydolovať detský obraz otca. „Sedí za písacím

stolom a píše. Sústredene. To odjakživa. Asi najsilnejšia spomienka,“ hovorí nám Nina Kurz žijúca v rakúskom Hainburgu. Jej mladšia sestra Lucia si pred dvadsiatimi rokmi zmenila meno na Bipula a za adresu si vybrala New York, kde sa momentálne stará o záhrady.

Obe pociťovali ako napínavé dobrodružstvo, keď sa byt na bratislavskej Karadžičovej ulici zaplnil záhadnými návštevníkmi. „Väčšinou nás rodičia poslali spať. My sme však vykukali a sledovali, čo sa deje, až kým nás nezahnali. Zakaždým bolo pustené rádio a keď začalo písať, znamenalo to, že ho rušia policajné vysielacky. Vtedy sme vedeli, že oni zrejme stoja dole,“ usmieva sa Nina. Zdalo sa jej až smiešne prehnaté, keď pri dverách zazvonil človek so správu ukrytú v ústach. Vraj keby bolo zle, tak moták prehltnie.

Vzrušujúca pre ne bola aj metropola Čiech, kam sa presťahovali za tatom – ministrom. Ak niekam išli, tak len s ochrankou. Už vtedy si však uvedomovali, akému tlaku musí ich otec čeliť. „Veci sa museli riešiť okamžite, aby sa tie bývalé štruktúry neudržali a on bol ten, ktorý musel robiť rozhodnutia.“

Horúci zemiak

Podstatne spokojnejšie si mädlil ruky, keď sa mu podarilo založiť vysnívaný ústav. Nina diplomaticky priznáva, že dnes by sa Langošovi jeho fungovanie nepáčilo. Zato jeho kamarát Franek otvorene tvrdí to, čo si mnohí len myslia: Že v ňom pracujú ľudia, ktorí by za Langošových čias nemohli prejsť ani po chodníku popri budove ústavu.

Výšetovanie tragickej nehody si policajné zložky pohadzovali ako horúci zemiak a havária bola opakovane preskúmaná znalcami. Definitívny ortiel stanovil, že Langoš mal síce prednosť, ale išiel prírychlo a preto bol vinnikom. „Otec v tom období otváral veľmi nebezpečné témy a tá nehoda bola veľmi zle vysvetlená. Ten vodič si v Košiciach podával ruku s policajtm...“ nedopovie Nina Kurz. Ale to je minulosť, ktorú už sotva niekto zmení. ■